

<https://doi.org/10.15407/np.70.338>
УДК 930.2:070(477)“1917/1919”:94(477)

Григорій Рудий,

доктор історичних наук,
учений секретар Сектору з координації наукових досліджень
Науково-організаційного відділу Президії НАН України,
Національна академія наук України
вул. Володимирська, 54, Київ, 01601, Україна
e-mail: sknd@nas.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4679-282X>
Scopus Author ID: 58145722900

**ГАЗЕТА «НАРОДНЯ ВОЛЯ» (1917–1919 РР.) ЯК ОБ’ЄКТ
ДЖЕРЕЛОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ
ТА КУЛЬТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ’ЯТІ ПЕРІОДУ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ, УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ,
ДИРЕКТОРІЇ УНР (за матеріалами колекції рідкісних
газет відділу формування і використання газетних фондів
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського)**

На підставі джерелознавчого аналізу змісту київської газети «Народня Воля» 1917–1919 рр. висвітлено інформативні можливості видання з метою вивчення проблем історії та культури національної пам’яті за доби Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР. Здійснено систематизацію газетних публікацій, розкрито їхню тематику, зміст, авторський склад, жанрову палітру. Досліджено всі номери газети (майже 400 номерів).

Пропонована розвідка є першим комплексним історико-джерелознавчим дослідженням, у якому на матеріалах газети «Народня Воля» висвітлено проблеми історії та культури національної пам’яті українського народу. Також використано і вдосконалено методика застосування кількісних методів до матеріалів газети «Народня Воля».

Комплексний аналіз тематичної спрямованості, жанрової розмаїтості публікацій, авторського складу дав змогу встановити роль «Народньої Воли» у формуванні національної свідомості та культурної пам’яті українського народу у період Української Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР. Важливими є подальші дослідження із зазначеної проблеми крізь призму окремих видань тогочасної регіональної періодичної преси.

Ключові слова: газета «Народня Воля», Українська Центральна Рада, Україна
© Г. Рудий, 2024

їнська держава, Директорія УНР, історія та культура національної пам'яті, тематика, джерело.

Актуальність дослідження. Вивчення проблем історії та культури національної пам'яті на підставі матеріалів газети «Народня Воля» дасть змогу відтворити цілісну картину культурного будівництва за доби Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР, сприятиме висвітленню історії Української революції 1917–1921 рр., без чого історія України була б неповною. Також це пов'язано з відсутністю системних студій із зазначеної теми.

Окремих аспектів заснування і функціонування видання торкнулися А. Животко, Р. Пиріг і автор цієї статті [1–3]. Інформація щодо структури та рубрикації газети міститься в енциклопедичних виданнях і бібліографічних довідниках [4, с. 45; 5, 6]. Проте комплексних досліджень, які б розглядали матеріали газети «Народня Воля» як джерело вивчення історії та культури пам'яті українського народу, нема.

Мета дослідження полягає в тому, щоб за допомогою традиційного описового і кількісного методів виявити та розкрити інформаційний потенціал газети «Народня Воля» для вивчення проблем історії культури пам'яті.

Методи дослідження. Методологічними підвалинами дослідження є принципи історизму, об'єктивності і системності. Для їх реалізації застосовано історико-джерелознавчий, проблемно-тематичний і статистичний методи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше розглянуто матеріали газети «Народня Воля» як джерело вивчення історії культури і національної пам'яті в період Центральної Ради, Української Держави, Директорії УНР. До наукового обігу введено значний масив газетних публікацій, на підставі яких визначено основні аспекти формування національної свідомості та культурної пам'яті українського народу, вшанування видатних діячів історії і культури, охорони об'єктів історії культури пам'яті, утримання місць поховання.

Виклад основного матеріалу. Київська газета «Народня Воля» заснована як орган Центрального комітету Всеукраїнської ради селянських депутатів (Селоспілка). Газета виходила з 31 травня 1917 р. до 14 листопада 1919 р., українською мовою. По грудень 1918 р. друкувалась у Києві, з лютого 1919 р. – у Кам'янці-Подільському. Редагували газету в різний час М. Ковалевський, К. Поліщук, С. Пилипенко. Газета щоденна. Під час Української революції 1917–1921 рр. це було найвпливовіше

і найпоширеніше видання з накладом близько 200 тис. примірників. Серед рубрик газети, крім кооперативного та селянського життя, широко були представлені публікації національно-культурного та громадсько-політичного характеру. За змістом це було селянське видання, яке оперативно висвітлювало тогочасні події. З газетою активно співпрацювали М. Біляшівський, М. Грушевський, М. Туган-Барановський, О. Вишня, М. Вороний, О. Олесь, В. Самійленко, А. Степаненко та інші.

За доби Української гетьманської держави проти редакції газети неодноразово застосовувалися суворі санкції, що значно обмежувало функціонування видання. Так, 9 травня 1918 р. за розпорядженням влади помешкання Всеукраїнської селянської спілки і редакції газети «Народня Воля» захопив загін військових. Після обшуку помешкання спілки і редакції було опечатано. Через це редакція була змушена тимчасово випускати газету обсягом тільки в дві сторінки [7]. Крім того, за гетьманату діяла спеціально розроблена інструкція щодо контролю за діяльністю періодичних видань. Згідно з нею багато матеріалів газети «Народня Воля» були заборонені цензурою [8]. Більше того, газета залишилась без власного приміщення, а також без свого майна, яке було в редакції. Після трьох чисел, виданих без редакційного приміщення, в той час, коли друкувався четвертий номер, до друкарні під'їхав військовий загін на двох вантажних автомобілях. Погрожуючи револьвером охоронцям друкарні, військові забрали з експедиції все, що тільки можна було конфіскувати, навіть і старі числа газети за 1917 р. Намагаючись запобігти подібним явищам насильства над свободою слова, члени редакції звернулись до відповідних органів влади за поясненням. Але там сказали, що їм нічого не відомо і вони ніяких розпоряджень не давали.

Тож опинившись без приміщення для редакції, без експедиції і можливості подальшого свого існування, селянська газета «Народня Воля» на якийсь час припинила своє функціонування [9].

Але незважаючи на всі труднощі, що їх довелося долати редакторам і видавцям у період Центральної Ради, Української гетьманської держави, Директорії УНР, газета і сьогодні залишається важливим історичним джерелом вивчення національно-революційних процесів в Україні.

Джерельну базу дослідження становить збірка газети «Народня Воля» (1917–1919 рр.), що зберігається в колекції рідкісних газет відділу формування і використання газетних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Аналіз розвитку газети уможливив висновок, що це видання є систематизовано-хронологічним джерелом, яке містить різноманітну інформацію,

охоплюючи всі сфери життя тогочасного суспільства. Значний масив матеріалів газети (майже 400 номерів) дає змогу відтворити конкретику і динаміку суспільно-політичних і духовних процесів, зокрема щодо історії та культури пам'яті українського народу.

Велика кількість матеріалів (майже чотири тисячі) і їх різноманітність зумовили потребу наукової класифікації. В основу дослідження покладено п'ять ознак – тематика, масштаб, види інформації, форми подання інформації і авторський склад.

За підсумками аналізу складено такий класифікатор тематики видання:

- діяльність органів влади і управління України;
- питання суспільно-політичного життя;
- соціально-економічний розвиток;
- розвиток української культури.

У вивченні інформаційної насиченості матеріалів враховувались характер і масштаб висвітлених подій. Виходячи з цих міркувань, визначені такі категорії масштабу проблем видання:

- події всеукраїнського значення;
- життя регіонів України;
- проблеми світового значення.

У центрі нашої уваги також перебувало визначення видів інформації. Певна сукупність наративних характеристик дає змогу реконструювати особливості змісту інформації. Стиль подачі матеріалу автором передбачає такі процедури як аналітичність, цілеспрямованість, образність, рефлексія, художність, проблематизація. З цього погляду для інформативного потенціалу видання характерні два основні види змісту матеріалів: інтелектуальний і експресивний. Творчу лабораторію автора інтелектуального виду контенту характеризує поєднання аналітичності з конкретним емпіричним матеріалом, повсякденними та історичними подіями.

Важливим складником експресивного виду змісту пресового матеріалу є активізація мислення читача через виразне зображення, художність, силу прояву почуттів, переживань.

З огляду на викладене, доцільним також вбачається дослідження форми подачі газетних матеріалів. Зокрема, варто відзначити їх жанрову різноманітність. Це статті політичного, соціально-економічного, національно-культурного змісту, нормативні документи (закони, директиви, розпорядження), газетні звіти, хроніка, повідомлення, дописи, листи, нариси, оповідання, вірші, фейлетони.

У зв'язку з цим інструментарій форми подання матеріалу виглядає так:

- документи, звернення, резолюції;

- кореспонденція, огляд преси;
- репортаж, хроніка;
- нарис;
- лист, допис;
- фейлетон;
- оповідання;
- вірш.

Простежено кількісну і якісну динаміку авторських публікацій відповідно до мети дослідження. Варто зазначити, що професійний склад членів редакції газети і позаштатних авторів на сьогодні залишається недостатньо вивченим. Як і в інших тогочасних друкованих органах, у газеті «Народня Воля» поряд з прізвиськом автора публікації не подавали інформацію про його соціальний статус. З різних причин, насамперед цензурних, багато публікацій є анонімними. Особливо це характерно для періоду Української гетьманської держави 1918 р. Частина авторів друкувалися під псевдонімами, частина матеріалів підписана ініціалами або замість прізвища зазначено: «дописувач», «отрута», «селянин», «криве дзеркало», «кисіль», «свідомий», «Тиміш», «гадячанин» тощо. Іноді тут на допомогу досліднику приходять сам текст статті, допису, листа, де досить часто розповідь йде від першої особи. Доказом авторства в багатьох випадках слугують саме ініціали під повідомленнями.

Виходячи з контексту матеріалів видання, складено такий інструментарій авторського складу:

- працівники редакції, журналісти, письменники;
- державні, політичні, військові, громадські діячі;
- працівники науково-освітніх і культурних установ;
- інші дописувачі.

За результатами статистичного опрацювання тематики надрукованих у газеті матеріалів виявлено, що 27,1% публікацій стосуються діяльності органів влади і управління України, 9,4% – проблем суспільно-політичного життя, 11,7% – питань соціально-економічного розвитку України і 7,9% – розвитку української культури. Така проблематика була домінантною на сторінках «Народньої Волі». Крім того, за статистичним аналізом, найбільше матеріалів стосуються загальнонаціональних проблем у сфері політики, економіки, культури – 74%; інформація про події в регіонах України становить 13%, події світового значення – 12,4%.

За результатами аналізу текстів за видом виявлено, що публікації інтелектуального змісту становлять 75,3%, експресивний контент – 24% матеріалів газети.

Публікації, що відбивають зазначену тематику, різноманітні за жанром. Серед них 66,7% становлять кореспонденції, огляд преси, хроніка, 27% – статті, документи, звернення, резолюції, нариси, фейлетони, 3% – листи, дописи, 3,2% – оповідання і вірші.

Автори 81,5% публікацій у щоденній газеті «Народня Воля» – працівники редакції, журналісти і письменники, 7%, – державні, політичні, громадські, військові діячі, 1,2% – вчені, працівники освіти і культури, 10,3% – інші дописувачі.

Як бачимо, серед авторського складу домінують працівники редакції, журналісти і письменники, що свідчить про активну участь творчої інтелігенції в розбудові української державності.

Важливе місце відведено на сторінках газети «Народня Воля» публікаціям про історію і культуру національної пам'яті за доби Центральної Ради, Української гетьманської держави, Директорії УНР. За підрахунками автора, у досліджуваній період газетні матеріали з означеної проблеми становлять 20% від загальної кількості публікацій з тематики української культури.

Проблема історії і культури пам'яті є предметом пильної уваги редакції газети. Це поняття відображається в одному зв'язку з колективним, соціальним і культурним досвідом розвитку українського народу. Механізм конструювання концепту історії культури пам'яті, тобто утворення культурних образів минулого, формується відповідно до тогочасних потреб, насамперед відповідно до світогляду української партії соціалістів-революціонерів, на платформі якої перебувала редакція газети «Народня Воля». У публікаціях на сторінках газети зазначалося, що українська культура має давню історію, її створював сам народ. Національне культурне життя протягом століть національного і соціального поневолення не переставало розвиватися на народнім ґрунті, про що свідчить багата народна творчість. Українська культура існувала не для якоїсь вузької мети. Вона в минулому творилася на засадах протесту проти чужих панівних класів, але і своїх також. Отже, утворилася певна основа української культури, з різноманітністю і багатством форм, які потрібно якнайкраще використати в період української революції. Утворена на народному ґрунті культура буде запорукою незалежного і самостійного розвитку Української держави [10].

На сторінках газети активно відбився процес відродження культурної пам'яті українського народу, прагнення до самостійного життя. І тут поняття «історія культури пам'яті» є складником всеукраїнського культурного процесу, який зберігає історичну тяглість. Також поняття «культурна пам'ять» висвітлюється газетою як жертва несприятливих

умов для розвитку української культури. Такі думки типові для публікацій газети «Народня Воля».

У тогочасній культурно-інтелектуальній ситуації замовником концепту культурної пам'яті виступає Українська Центральна Рада. В зазначений період почалися активні пошуки національно-демократичною спільнотою власної ідентичності. Газета «Народня Воля» на своїх сторінках широко популяризувала інтерес до української історії, до культурологічного осягнення розмаїття духовної спадщини України, тобто до тих чинників, які є неодмінним складником національно-демократичного державотворення. Для вироблення нових концептуально-методологічних засад формування історичної пам'яті українців мали велике значення ґрунтовні публікації в газеті М. Грушевського, М. Ковалевського, К. Поліщука, С. Пилипенка та ін.

За нашими підрахунками, особливо значною у загальному масиві джерел з проблеми формування культурної пам'яті була питома вага матеріалів про легітимізацію Центральної Ради і системи цінностей української спільноти та надання Україні спочатку статусу автономії, а потім – державної самостійності. У газеті постійно публікували матеріали, що відбивали погляди українських кіл на цю проблему. Серед них – змістовні статті М. Грушевського «Україна дійде свого» [11], «Про гербові знаки України» [12], «Мусимо взяти на розум» [13], «Важка хвиля» [14], «Державний герб України» [15], «Рятуймо Російську Федерацію» [16], «Кому вірити?» [17], «Про монетну українську одиницю» [18], «Великий обов'язок» [19], «Українська самостійність і історична необхідність» [20], «Повороту не буде» [21], «Відповідь пану Холмвському» [22], «Стара історія» [23].

Також досить часто друкували матеріали, в яких зазначалося, що в минулому українці завжди добивалися широкої політичної національно-територіальної автономії. Україна була великим багатим краєм, з обдарованим українським народом. Україна мала майже повну державну самостійність, бо за Переяславської угоди Богдана Хмельницького із Московією не тільки могла мати свій виборний уряд, а й своє військо, також мала право укладати договори з іншими державами. Але російська імперія за сотні років знищила державну самостійність України, хоч за угодою не мала на це права [24]. Аналіз матеріалів газети свідчить, що в тогочасній культурно-інтелектуальній ситуації в Україні відбувався процес зближення національної пам'яті та історії. Також у публікаціях висловлювався протест проти спроб Тимчасового уряду загальмувати надання Україні статусу автономії. Зокрема, зазначалося, що протести широких верств українського громадянства яскраво показують, як глибоко запала в душу українського трудового народу віковична ідея автономії України [25].

Особливо великою у загальному масиві матеріалів з питань історії і культури національної пам'яті була питома вага публікацій про відродження і розвиток української мови та надання їй статусу державної в період Української гетьманської держави. На сторінках газети зазначалося, що український народ, який зберіг пам'ять про своє минуле, свою державність, культуру, вимагає в самостійній Українській державі запровадити українську державну мову [26]. Зокрема, в газеті опубліковано низку листів від організацій, установ і приватних осіб, які підтримували ідею розширення сфери вживання української мови. Мова визнавалась важливим чинником ментальності українського народу.

Редакція газети особливу увагу приділяла висвітленню питань визначення структури культурної пам'яті українців, основним носієм якої виступає наймасовіша верства населення України – селяни. Українське селянство представлено як багате на традиції, звичаї, цінності, норми та форми поведінки, що властиві українському народу, та як важливий чинник охорони і збереження культурної пам'яті українців.

При цьому зазначалося, що культурна пам'ять українців має двоїстий характер. З одного боку, український народ нещасний як жертва завоювань та поневолення, з іншого – багатство культури і героїзм духу, прагнення українців до незалежності ніколи не зникали [27]. Зокрема, на сторінках газети порушується питання відродження козацької доби і козацтва як колективного носія українського духу, української культури, державності і самостійності [28, 29].

Важливе місце у газеті відведено відзначенню свят, визначних подій, вшануванню історичних постатей, утриманню пам'яток старовини і місць поховання, зображенню символів і знаків у оформленні банкнот у контексті реконструкції колишніх проявів культурної пам'яті.

У період Центральної Ради виникла потреба у створенні власних державних символів, які б утвердили і закріпили державність України. У газеті знаходимо інформацію про історію виникнення, розвитку і становлення символів і знаків України, їх роль і місце у вихованні національної самосвідомості, відродженні духовності та історичної пам'яті українського народу. Зазначалося, що постійного герба України не було, були різні гербові знаки, які могли відповідати цим поняттям. Наголошувалося, що державний герб треба проєктувати як символ творчої мирної праці в новій Українській державі, її цивілізаційних завдань: золотий плуг на синім тлі як знак нової України має посісти центральне місце в державному гербі України. Угорі навколо нього можна розмістити в трьох полях державні символи старої України: знак Київської держави Володимира Великого, герб Галицько-

Волинського королівства і герб Гетьманщини. Унизу, у двох полях – герби Києва й Львова, двох культурних центрів старої України [12, 15].

Отже, газета «Народня Воля» активно сприяла ознайомленню з історією виникнення, розвитку і становленням символів і знаків Української Народної Республіки.

На шпальтах газети знаходимо матеріали про формування спільної культурної пам'яті для всієї української спільноти. У процесі становлення української держави одним з таких чітких ідентифікаційних маркерів, як для всієї спільноти, так і для окремих індивідуумів, могло стати запровадження власної монетної системи. Зокрема наголошувалось, що в Україні була тільки одна власна державна монетна система – це гривня. Тому, впроваджуючи свою власну монетну одиницю, було б цілком логічно повернутися до старої назви, приклавши її до нової монетної одиниці – півкарбованця. Пропонувалося піднести її вартість до півкарбованця сріблом, що відповідало б приблизно англійському шилінгу або німецькій марці, й історично відповідало б старій гривні. З огляду на те, найзручнішим було б, якби український уряд міг випустити гривню у вигляді срібної монети, яка б дорівнювала 100 шагам, і потім став випускати кредитові білети в 5, 10, 25, 1000 грн, а також дрібну розмінну монету: 0,5 грн, 20, 10, 5 шагів [18].

Одночасно з процесами відродження й поширення символів і знаків у газеті актуалізувалась тема вшанування визначних національних постатей, зокрема письменників і поетів. Особливий інтерес для дослідників щодо насиченості конкретною інформацією становлять публікації про вшанування пам'яті гетьмана Івана Мазепи [30], письменників Івана Карпенка-Карого [31, 32], Івана Нечуя-Левицького [33, 34], Григорія Квітки-Основ'яненка [35]. У публікаціях про життя і діяльність класиків української літератури наголошувалось на ролі вітчизняного письменства в культурному житті України. Підкреслювалась його самобутність, оригінальність і народність. Зокрема П. Костенко у статті «Пам'яті Карпенка-Карого» зазначав: у важкі часи, коли царизм немилосердно гнобив будь-який вияв національного життя, коли більшість освічених і талановитих українців кинули свій народ і пішли працювати на чужу ниву, Іван Карпенко-Карий (Тобілевич) віддавав усі свої сили на розвиток культури українського народу. Його ім'я український народ пам'ятатиме як носія національних традицій та історичної пам'яті [31].

У контексті історії і культури пам'яті газета від 31 грудня 1918 р. широко поінформувала про 25-річний ювілей письменницької діяльності українського поета-патріота Миколи Вороного. У публікації зазначалося, що поет,

як і всі старші письменники, – щирий народолобець, у його поезіях бринять нотки любові до рідного народу. Так співав поет ще й тоді, коли частина інтелігенції, в руках якої були культурні матеріальні засоби для боротьби з чужоземним впливом, зрадила свій народ, покинувши його, і перейшла на службу до чужинців, допомагала їм душити поривання українців до волі і рівності. На думку автора, коли в революційний час так широко пробудилася національна свідомість, такої зради вже не може бути і ті, хто повернулися до рідного ґрунту, пам'ятатимуть поетичні заповіді одного з кращих синів України поета Миколи Вороного [36].

Заслуговують на увагу дослідників газетні публікації про увічнення пам'яті діячів української культури Ісаака Пугача та Олександра Зарудного, які загинули під час захоплення більшовиками Києва на початку 1918 р. [37, 38].

Водночас на шпальтах газети постійно під рубрикою «Нові книжки» публікувалися повідомлення про випуск української художньої та науково-популярної історичної літератури. Серед них варто назвати інформацію про зміст профільного журналу «Книгарь» за редакцією Василя Старого (Короліва). Часопис регулярно інформував про найновіші українські друковані видання [39]. У газеті також знаходимо інформаційні повідомлення про видання нових історичних праць М. Грушевського [40].

У газеті постійно друкували твори або уривки з творів тогочасних прозаїків і поетів: Г. Чупринки [41–43], О. Олеся [44], К. Поліщука [45–47], С. Пилипенка [48] та ін.

Отже, газета «Народня Воля» активно інформувала про творчість молодих письменників і поетів, сприяючи народженню нового покоління українських літераторів, здатних поширювати ідеали національної самосвідомості серед української громадськості.

Газета також містить інформацію про стан і збереження матеріальних об'єктів історії і культури національної пам'яті. На сторінках газети трапляються публікації про рятування в умовах розрухи та виступів селян, під час яких знищувались поміщицькі садиби, наявних там художніх цінностей. Наприклад, у листі «Гине старовина» розповідалося про знищення на Волині у період революційних подій старовинних церков та палаців, дорогих бібліотек, картин та інших раритетів і шедеврів національної культури старого життя українців, що заховалося в сторічних палацах магнатів і церквах. Зокрема, в палаці князя Сангушка біля містечка Славута на Волині загинула багата бібліотека, яка була відома навіть за кордоном. Вона нараховувала понад тисячу томів лише рукописних праць письменників минулого Польщі і Правобережної України та Галичини, в ній збері-

галися єдині оригінали статутів Речі Посполитої та окремих воєводств. Крім того, у палаці було велике зібрання картин, старовинної зброї, посуду тощо. І все це згинуло дощенту, від палацу залишилися тільки обгорілі стіни.

У містечку Краснопілля Житомирського повіту загинула стародавня українська дерев'яна церква, а разом з нею – надзвичайно цікаві, з українським колоритом, образи Страшного суду і Марії Єгипетської. У містечку Пилипівці Кременецького повіту палац Вишневецького, збудований за проектом архітектора В. Растреллі, теж перебував під загрозою руїни. В період Центральної Ради постійно відбувалися нові погроми по Україні, невпинно знищувалися цінні скарби української культури. Тож автор листа висловив думку про те, щоб державні органи влади своїм розпорядженням запропонували власникам цінних збірок пам'яток старовини і мистецтва тимчасово передати їх до Центрального національного музею в Києві або губернських музеїв, де вони зберігатимуться в цілості [49].

На сторінках газети публікували матеріали і про догляд за могилами визначних діячів України. Зокрема, в одній з публікацій зазначалося, що завдяки заходам Канівського повітового земства Шевченкова гора, де знаходилася могила поета, дуже гарно упорядкована. Зроблені нові сходи, нова огорожа, прокладено стежки, виготовлено лавки, ящики для сміття, для відвідувачів відкрито їдальню [50].

Висновки. У процесі дослідження матеріалів газети «Народня Воля» з'ясовано, як відбувалось поновлення державницької свідомості. Найважливішим результатом і водночас чинником цього процесу стало відродження культурної пам'яті українського народу. Після повалення самодержавства історія культури пам'яті набула окресленого національно-патріотичного спрямування і відіграла важливу роль у пробудженні та розвитку національної свідомості українців.

У газеті постійно порушувалися проблеми формування національної самосвідомості та культурної пам'яті українського народу. Основний масив джерельної інформації щодо історії культури пам'яті було опубліковано за доби Центральної Ради. Значно менше матеріалів на зазначену тематику містить газета в період Української Держави і Директорії УНР через цензурні обмеження з боку гетьманської влади і відсутність цілеспрямованої політики уряду Директорії у суспільно-політичній, соціально-економічній, духовній сферах. Варто також наголосити, що члени Директорії піклувалися про долю історико-культурної спадщини українського народу, зростання його національної свідомості – одного з найважливіших чинників майбутніх змагань українців за відродження державності. Вважаємо за доцільне продо-

вжити вивчення історії культури національної пам'яті у контексті матеріалів тогочасної регіональної періодичної преси.

Список бібліографічних посилань

1. Животко А. Історія української преси. Київ, 1999. С. 259–260.
2. Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 року. Київ, 2019. С. 42.
3. Рудий Г. Преса України 1917–1920 рр. як об'єкт дослідження української культури: джерелознавчий і методологічний аспекти. Київ, 2006. С. 81–82.
4. Преса України: газети 1917–1920 рр. : бібліогр. покажч. / уклад. Г. Я. Рудий. Київ, 1997. С. 45.
5. Газети України 1917–1920 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : каталог / авт.-уклад.: Вакульчук О. А. (кер.) ; редкол.: Онищенко О. С. (голова). Київ : НБУВ, 2014. С. 155.
6. Енциклопедія історії України. Київ. 2010. Т. 7. С. 197.
7. Від редакції. *Народня Воля*. Київ, 1918. 11 трав.
8. Вітович Л. Виграшки цензури. *Народня Воля*. Київ, 1918. 1 верес.
9. Поліщук К. Через що не виходила «Народня Воля». *Народня Воля*. Київ, 1918. 28 лип.
10. Поліщук К. Українська культура. *Народня Воля*. Київ, 1919. 27 лют.
11. Грушевський М. Україна дійде свого. *Народня Воля*. Київ, 1917. 6 верес.
12. Грушевський М. Про гербові знаки України. *Народня Воля*. Київ, 1917. 16 верес.
13. Грушевський М. Мусимо взяти на розум. *Народня Воля*. Київ, 1917. 12 жовт.
14. Грушевський М. Важка хвиля. *Народня Воля*. Київ, 1917. 14 жовт.
15. Грушевський М. Державний герб України. *Народня Воля*. Київ, 1917. 25 листоп.
16. Грушевський М. Рятуймо Російську Федерацію. *Народня Воля*. Київ, 1917. 23 листоп.
17. Грушевський М. Кому вірити. *Народня Воля*. Київ, 1917. 25 груд.
18. Грушевський М. Про монетну українську одиницю. *Народня Воля*. Київ, 1918. 15 січ.
19. Грушевський М. Великий обов'язок. *Народня Воля*. Київ, 1918. 27 січ.
20. Грушевський М. Українська самостійність і історична необхідність. *Народня Воля*. Київ, 1918. 9 берез.

21. Грушевський М. Повороту не буде. *Народня Воля*. Київ, 1918. 11 берез.
22. Грушевський М. Відповідь пану Холмвському. *Народня Воля*. Київ, 1918. 19 берез.
23. Грушевський М. Стара історія. *Народня Воля*. Київ, 1918. 21 квіт.
24. Капуста Г. Про державний лад. Автономія і Федерація. *Народня Воля*. Київ, 1917. 28 лип.
25. Воля народу. *Народня Воля*. Київ, 1917. 1 верес.
26. Від Українського Національного союзу. *Народня Воля*. Київ, 1918. 19 верес.
27. Наш патріотизм. *Народня Воля*. Київ, 1918. 11 трав.
28. Вільне козацтво. *Народня Воля*. Київ, 1917. 19 жовт.
29. Проект козачої республіки. *Народня Воля*. Київ, 1917. 21 жовт.
30. Вшанування пам'яті Івана Мазепи. *Народня Воля*. Київ, 1917. 2 верес.
31. Костенко П. Пам'яті Карпенка-Карого. *Народня Воля*. Київ, 1917. 16 верес.
32. Десяті роковини смерті Карпенка-Карого. *Народня Воля*. Київ, 1917. 12 верес.
33. Похорони Івана Семеновича Нечуя-Левицького. *Народня Воля*. 1918. 25 квіт.
34. Іван Нечуй-Левицький. *Народня Воля*. 2018. 3 квіт.
35. Григорій Квітка-Основ'яненко. *Народня Воля*. Київ, 1918. 23 серп.
36. Микола Вороний. *Народня Воля*. Київ, 1918. 31 груд.
37. Над братніми могилами. *Народня Воля*. 1918. 5 берез.
38. Пам'яті полягших за волю. *Народня Воля*. Київ, 1918. 19 берез.
39. Нові книжки часопису «Книгарь». *Народня Воля*. Київ, 1918. 15 верес.
40. Нові видання професора Грушевського. *Народня Воля*. Київ, 1918. 21 верес.
41. Чупринка Г. Доказ безсмертя. Вітер волі. *Народня Воля*. Київ, 1917. 4 листоп.
42. Чупринка Г. Великий день. З нами. *Народня Воля*. Київ, 1917. 21 листоп.
43. Чупринка Г. Нові шляхи. *Народня Воля*. Київ, 1918. 15 січ.
44. Олень О. Воскресла, воскресла. *Народня Воля*. Київ, 1918. 23 листоп.
45. Поліщук К. Танцюючи криваві примари. *Народня Воля*. Київ, 1918. 25 берез.
46. Поліщук К. Останній раз. *Народня Воля*. Київ, 1918. 29 груд.
47. Поліщук К. Село сумувало. *Народня Воля*. Київ, 1918. 31 груд.
48. Пилипенко С. Півстоліття тому. *Народня Воля*. Київ, 1918. 4 серп.

49. Поліщук К. Гине старовина. *Народня Воля*. Київ, 1917. 23 груд.
50. На могилі Шевченка. *Народня Воля*. Київ, 1917. 6 жовт.

References

1. Zhyvotko, A. (1999) *Istoriia ukrainskoi presy* [History of the Ukrainian press]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Pyrih, R. (2019) *Ukrainska hetmanska derzhava 1918 roku* [The Ukrainian Hetman State of 1918]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Rudyi, H. (2006) *Presa Ukrainy 1917-1920 rr. yak ob'iekt doslidzhennia ukrainskoi kultury: dzhereloznavchyi i metodolohichni aspekty* [The press of Ukraine 1917-1920 as an object of Ukrainian culture research: source studies and methodological aspects]. Kyiv [in Ukrainian].
4. Rudyi, H. Ya. (Comp.). (1997). *Presa Ukrainy: hazety 1917-1920 rr.: bibliohrafichni pokazhch* [The press of Ukraine: newspapers 1917-1920]. Kyiv [in Ukrainian].
5. Vakulchuk, O. A. (Comp.). (2014). *Hazety Ukrainy 1917-1920 rokov u fondakh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho : katalog* [Newspapers of Ukraine 1917-1920 in the collection of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].
6. *Entsyklopediia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of the history of Ukraine]. (2010). (Vol. 7, p. 197). Kyiv [in Ukrainian].
7. Vid redaktsii [From the editors] (1918, May 11). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Vitovych, L. (1918, September 1). *Vyhrashky tsenzury* [Profits of censorship]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Polishchuk, K. (1918, July 28). *Cherez shcho ne vykhodyla "Narodnia Volia"* [Why Wasn't "Narodnia volia" Published?]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Polishchuk, K. (1919, February 27). *Ukrainska kultura* [Ukrainian culture]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
11. Hrushevskiyi, M. (1917, September 6). *Ukraina diide svoho* [Ukraine will achieve its goal]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
12. Hrushevskiyi, M. (1917, September 16). *Pro herbovi znaky Ukrainy* [On the emblems of Ukraine]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
13. Hrushevskiyi, M. (1917, October 12). *Musymo vziaty na rozum* [We must take it to heart]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
14. Hrushevskiyi, M. (1917, October 14). *Vazhka khvyliya* [Heavy wave]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].

15. Hrushevskiyi, M. (1917, November 25). Derzhavnyi herb Ukrainy [State coat of arms of Ukraine]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
16. Hrushevskiyi, M. (1917, November 23). Riatuimo Rosiisku Federatsiitu [Let's save the Russian Federation]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
17. Hrushevskiyi, M. (1917, December 25). Komu viryty [Whom to believe]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
18. Hrushevskiyi, M. (1918, January 15). Pro monetnu ukrainsku odyntysi [On the Ukrainian monetary unit]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
19. Hrushevskiyi, M. (1918, January 27). Velykyi oboviazok [Great duty]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
20. Hrushevskiyi, M. (1918, March 9). Ukrainska samostiinist i istorychna neobkhidnist [Ukrainian independence and historical necessity]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
21. Hrushevskiyi, M. (1918, March 11). Povorotu ne bude [There will be no turning back]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
22. Hrushevskiyi, M. (1918, March 19). Vidpovid panu Kholmvskomu [Answer to Mr. Kholmvisky]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
23. Hrushevskiyi, M. (1918, April 21). Stara istoriia [Old history]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
24. Kapusta, H. (1917, July 28). Pro derzhavnyi lad. Avtonomiia i Federatsiia [On the state system. Autonomy and Federation]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
25. Volia narodu [Will of People]. (1917, September 1). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
26. Vid Ukrainskoho Natsionalnoho soiuzu [From the Ukrainian National Union]. (1918, September 19). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
27. Nash patriotyzm. [Our patriotism]. (1918, May 11). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
28. Vilne kozatstvo [Free Cossacks]. (1917, October 19). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
29. Proekt kozachoi respubliky [Project of the Cossack Republic]. (1917, October 21). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
30. Vshanuvannia pamiaty Ivana Mazepy [Honoring the memory of Ivan Mazepa]. (1917, September 2). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].

31. Kostenko, P. (1917, September 16). Pamiaty Karpenka-Karoho [In memory of Karpenko-Kary]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
32. Desiati rokovyny smerti Karpenka-Karoho [The tenth anniversary of the death of Karpenko-Kary]. (1917, September 12). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
33. Pokhorony Ivana Semenovycha Nechuia-Levytskoho [The funeral of Ivan Semenovich Nechui-Levytsky]. (1918, April 25). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
34. Ivan Nechui-Levytskyi [Ivan Nechuy-Levytsky]. (1918, April 3). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
35. Hryhorii Kvitka-Osnovianenko [Hryhoriy Kvitka-Osnovyanenko] (1918, August 23). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
36. Mykola Voronyi [Mykola Voronyi]. (1918, December 31). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
37. Nad bratnimy mohylamy [Over brothers' graves]. (1918, March 5). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
38. Pamiaty poliahshykh za voliu [In memory of those who died for freedom]. (1918, March 19). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
39. Novi knyzhky chasopysu. “Knyhar” [New books of the magazine. “Bookman”]. (1917, September 15). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
40. Novi vydannia profesora Hrushevskoho [New books of Professor Hrushevsky]. (1918, September 21). *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
41. Chuprynka, H. (1917, November 4). Dokaz bezsmertia. Viter voli [Proof of immortality. The wind of freedom]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
42. Chuprynka, H. (1917, November 21). Velykyi den. Z namy [Big day. With us]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
43. Chuprynka, H. (1918, January 15). Novi shliakhy [New ways]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
44. Oles, O. (1918, November 23). Voskresla, voskresla [Risen, Risen]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
45. Polishchuk, K. (1918, March 25). Tantsiuuchy kryvavi prymary [Dancing bloody ghosts]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
46. Polishchuk, K. (1918, December 29). Ostannii raz [The last time]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].
47. Polishchuk, K. (1918, December 31). Selo sumuvalo [The village was sad]. *Narodnia Volia – People's Will*. Kyiv [in Ukrainian].

48. Pylypenko, S. (1918, August 4). Pivstolittia tomu [Half a century ago]. *Narodnia Volia – People’s Will*. Kyiv [in Ukrainian].

49. Polishchuk, K. (1917, December 23). Hyne starovyna [Antiquity is dying]. *Narodnia Volia – People’s Will*. Kyiv [in Ukrainian].

50. Na mohyli Shevchenka [On Shevchenko’s grave]. (1917, October 6). *Narodnia Volia – People’s Will*. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.03.2024.

Hryhorii Rudy,

Dr. Sci (History), Scientific Secretary of the Unit for the Research Coordination

Scientific Management Department of Presidium of the NAS of Ukraine

National Academy of Sciences of Ukraine

54 Volodymyrska St., Kyiv 01601, Ukraine

e-mail: sknd@nas.gov.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4679-282X>

Scopus Author ID: 58145722900

The Newspaper *Narodnia Volia* (1917-1919) as an Object of Source Research on the History and Culture of National Memory during the Central Rada, the Ukrainian State, and the Directorate of the UPR period (on Rare Newspapers Collection of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine)

The purpose of the research is, grounding on the source-based analysis of the content of the Kyiv newspaper *Narodnia Volya* (1917-1919), to find out the informative possibilities of the publication in order to study the problems of the history and culture of national memory during the days of the Central Rada, the Ukrainian State, and the Directorate of the Ukrainian People’s Republic.

The methodology of the research is based on the principles of historicism, objectivity and systematicity. For their implementation, historical-source-scientific, problem-thematic and statistical methods were used. Systematization of newspaper publications was carried out, their subject matter, content, composition of authors, and genre palette were revealed. The author researched all issues of newspapers (almost 400 issues). *The novelty* is in the very fact that the presented research is the first comprehensive historical and source one in which the problems of the history and culture of the national memory of the Ukrainian people are highlighted, using materials of the newspaper *Narodnia Volya*. The quantitative methods were not just applied to the materials of the newspaper *Narodnia Volya*, but improved.

Conclusions. A comprehensive analysis of the thematic orientation, genre diversity of publications, and authorship made it possible to establish the role of *Narodnia Volya* in the formation of Ukrainian people’ national consciousness and cultural memory during the period of the Ukrainian Central Council, the Ukrainian State, and

the Directorate of the Ukrainian People's Republic. Further research on the mentioned problem through the lens of individual editions of the regional periodical press at the time is important.

Keywords: *Narodnia Volya* newspaper, Ukrainian Central Rada, Ukrainian State, UNR Directory, history and culture of national memory, topic, source.